

A KÖZGAZDASÁGTUDOMÁNY IDŐSZERŰ FELADATAI*

Az MTA 1960. évi nagygyűlése programjának keretében — a Társadalmi-Történeti Tudományok Osztálya és a Közgazdaságtudományi Intézet rendezésében — április 13-án hangzott el *Friss István* akadémikus előadása „A Magyar Szocialista Munkáspárt VII. Kongresszusa és a közgazdaságtudomány feladatai” címmel. Az alábbiakban röviden ismertetjük az előadást, valamint az ahhoz kapcsolódó korreferátumokat és hozzászólásokat.

Előadása elején *Friss István* hangsúlyozta, hogy a közgazdaságtudománnyal foglalkozók tevékenységének is az MSZMP VII. Kongresszusán megfogalmazott feladatok szabnak irányt. A Kongresszuson kitűzött feladatok közül kettőt lehet kiragadni, mint egész társadalmi fejlődésünk fő iránymutatóit. A szocializmus alapjai lerakásának befejezése az egyik, a szocializmus építésének meggyorsítása a másik.

Az első feladat nagyjában egyértelmű azzal, hogy uralkodókká, gyakorlatilag kizárólagosakká tegyük a szocialista termelési viszonyokat a mezőgazdaságban is. A Kongresszus három évi politikai és gazdasági nevelőmunka és főleg az 1959 elején elért jelentős sikerek pontos elemzése alapján jutott arra a következtetésre — állapította meg *Friss elvtárs* —, hogy a mezőgazdaság szocialista átalakítása ma sikeresen megoldható feladat.

A szocializmus építése meggyorsításával kapcsolatban az előadó rámutatott, hogy e célkitűzésbe most hallgatólagosan sok más követelés kielégítését is beleértjük, így az életszínvonal gyorsabb emelését, a termelés műszaki színvonala és a munka termelékenysége emelésének meggyorsulását. Többé nem követjük el a régi hibákat, amikor nem tudtuk eléggé elválasztani vágyainkat a valóságtól, s nem biztosítottuk a dolgozók életszínvonalának állandó emelését. A szocializmus gyorsabb építése megköveteli azt is, hogy hazai adottságainkból induljunk ki, figyelembe vegyünk nyersanyag- és munkaerőhelyzetünket, hogy állandóan gondosan ügyeljünk a népgazdaság egyes ágai s ez ágak fejlesztési ütemei közötti arányok alakulására. Az előadás a szocializmus építése meggyorsításának nemzetközi vonatkozásaira is rámutatott.

A Kongresszus által kitűzött két alapeladat szorosan összefügg egymással — hangsúlyozta az előadó —, s az összefüggés leglényegesebb vonása, hogy a szocializmus alapjai lerakásának befejezése maga is fontos tényezője a

* A fenti cím alatt a Magyar Tudományos Akadémia 1960. évi nagygyűlése keretében április 13-án „A magyar Szocialista Munkáspárt VII. Kongresszusa és a közgazdaságtudomány feladatai” címmel elhangzott előadás, valamint a hozzákapcsolódó korreferátumok és hozzászólások összefoglaló ismertetését adjuk, amelyet a folyóirat részére *Simon György*, a Közgazdaságtudományi Intézet tudományos munkatársa készített.

szocializmus építése meggyorsításának. Hazánkban a mezőgazdaság fejlődése az utolsó 10—12 évben messze elmaradt az ipar fejlődése mögött. Ennek a ténynek legfontosabb, döntő oka a kisparaszti gazdaságok nagy súlya volt mezőgazdaságunkban. Nyilvánvaló, hogy a mezőgazdaság viszonylag lassúbb fejlődése lassítja az egész népgazdaság fejlődését is. A közgazdaságtudomány művelőinek egyik feladata, hogy tudományuk eszközeivel is segítsék előbbrevinni a mezőgazdaság szocialista átalakulását. Tanulmányozzák a termelőszövetkezetekben a háztáji gazdaság és a közös gazdaság viszonyát, a termelőszövetkezeti tulajdon kialakulását és fejlődését, viszonyát az össznépi tulajdonhoz, összefonódásuk lehetőségét, formáit, az össznépi tulajdon általánossá válásának feltételeit, azokat a tényezőket, amelyek a termelőszövetkezeti jövedelem osztásán keresztül pozitív vagy negatív irányba befolyásolják a fejlődést.

A gazdasági kérdéseknek a termelési viszonyok oldaláról való megközelítése a közgazdaságtudomány általános módszere. Szocialista országokban a termelési viszonyok hatalmas előrelendítő erői a fejlődésnek. De a termelési viszonyok fejlődése a szocializmusban is elmarad a termelőerők fejlődésétől. Ahol ez bekövetkezik, a termelési viszonyok átmenetileg fékezik a termelőerők fejlődését. A Kongresszus útmutatásai alapján kézenfekvő, hogy ezzel kapcsolatban különösen nagy feladatok várnak a közgazdaságtudományra, hisz a szocialista társadalomban sem önműködően alakulnak ki a termelőerők fejlődése számára legkedvezőbb termelési viszonyok.

Az előadó kitért az anyagi ösztönzés módszereinek tökéletesítésével kapcsolatban elért egyes eredményekre és problémákra. Rámutatott továbbá, hogy a személyes érdekelttség elvének alkalmazása erősen befolyásolja a népgazdaság irányításának egész rendszerét, így szervezeti formáit is. De a szervezeti formákat külön is tanulmányozni kell, s ez is elsősorban a közgazdaságtudomány keretébe tartozik.

A mi viszonyaink között a népgazdaság egészének fejlődésére elsősorban a tervezésen keresztül lehet befolyást gyakorolni. A szocializmus gazdasági törvényei megkövetelik pl., hogy mind a fogyasztásra, mind pedig a felhalmozásra fordított alapok évről évre növekedjenek. A konkrét mennyiségi arányokat azonban e törvények nem írják elő. Bár a döntést ezekről a társadalom hozza választott, kijelölt szervei útján, mégpedig a dolgozók minden irányú — anyagi, kulturális, védelmi stb. — szükségleteinek mérlegelésével, fontos és felelősségteljes feladat hárul a közgazdaságtudományra is: minél világosabb és teljesebb képet kell adnia az egyik vagy a másik döntés összes lehetséges következményeiről. Ezzel kapcsolatban az előadás rámutatott azokra a lehetőségekre, melyeket a matematika fokozott igénybevétele és az elektronikus számológépek alkalmazása nyit meg a tervezés tökéletesítése előtt.

Rámutatva a hosszabb távú (15 éves) tervezés jelentőségére és az ilyen tervezéssel kapcsolatos problémákra és feladatokra, az előadó kitért a szocialista országok gazdasági együttműködésének néhány, a közgazdaságtudományt érintő kérdésére is. Megállapította, hogy a közgazdaságtudománynak fontos szerepet kell betöltenie a szocialista országok közötti munkamegosztás tudományos megalapozásában. Ma az egyes szocialista országok ár- és bérrendszere jelentősen eltér egymástól. Ez megnehezíti a különböző országok ráfordításainak, társadalmi termékének, nemzeti jövedelmének, valamint a nemzeti jövedelmen belüli arányoknak és a dolgozók életszínvonala alakulásának összehasonlítását. A munkamegosztás tudományos alapokra fektetése megköveteli

mindezeknek az összehasonlításoknak az elvégzését, s ehhez a közgazdaságtudománynak ki kell dolgozni a megfelelő mérőeszközöket.

A továbbiakban az előadó hangsúlyozta, hogy az érintett kérdések megoldásán lényegében minden szocialista ország közgazdasági fáradoznak, s a tudományos kutatás terén is kialakulóban van közöttük az együttműködés. Ez egyik legfőbb biztosítéka a közgazdaságtudomány előtt álló feladatok sikeres megoldásának. Befejezésül Friss elvtárs rámutatott annak szükségességére, hogy a műszaki szemléletet gazdasági szemlélettel kell párosítani s hangsúlyozta, hogy közgazdaszaink feladata minden területen hirdetni és megkövetelni a takarékoságot és gazdaságosságot.

Friss István előadásához elsőnek *Fock Jenő*, az MSZMP Központi Bizottságának titkára szolt hozzá. Hozzászólásában először azzal a kérdéssel foglalkozott, hogyan értelmezzük a szocializmus alapjainak lerakását. Rámutatott arra, hogy e célkitűzés nem egyszerűsíthető le a mezőgazdaság szocialista átszervezésének feladatára. Ide tartozik a nagyüzemi gazdálkodás megszerzése, mely legalább olyan nehéz feladat, mint a közös gazdálkodás kereteinek kialakítása. De közgazdaszainknak foglalkozniok kell azzal is, mit kell ezenkívül az alapok lerakásának befejezésén érteni.

A gazdaságvezetési módszerek tökéletesítésével kapcsolatban Fock elvtárs rámutatott, hogy e téren az utóbbi időben nincs kellő előrehaladás mert hiányzik az alkotó vita. Vannak közgazdászok, akik azért nem foglalkoznak ezekkel a problémákkal, mert valamikor igen sokat foglalkoztak velük, mintegy csodaszerként kezelték őket és megfélemltek az alapvető kérdésekről, például a tervgazdálkodásról, — így akaratukon kívül az revizionista talajra siklottak. A felszíni egyetértés mögött azonban ma is vannak a demokratikus centralizmus értelmezésére és konkrét érvényesítésére vonatkozó nézeteltérések. A megért, szükséges változások végrehajtásának annakidején konzervatív, szektáns elemek ellenszegültek és még a gondolatot is revizionizmusnak minősítették. Utalva néhány azóta megvalósított változtatásra, Fock elvtárs megállapította, hogy a revizionizmushoz az olyan javaslatoknak, mint a kötelező beadási rendszer eltörlése vagy a nyereségrészesedési rendszer bevezetése, csak annyi közük volt, hogy mint sok minden más meg nem oldott kérdést, az árulás útjára tért revizionisták a párt és a munkáshatalom ellen használták fel. A közgazdászok bátrabban, alkotó módon elemezzék szocialista építésünk új jelenségeit, mert így tudnak jobban hozzájárulni ahhoz, hogy a párt és a kormány vezetői a szükséges előrelátás birtokában hozzák meg döntéseiket. Befejezésül hangsúlyozta, hogy személyes tapasztalatai alapján meg van győződve róla: a párt nem fog csalódni a közgazdászokban.

A következő hozzászóló *Kiss Árpád*, az Országos Tervhivatal elnöke volt. Felszólalásában a népgazdaság fejlődésével, mindenekelőtt az iparfejlesztés ütemével kapcsolatos gazdaságpolitikai problémákkal foglalkozott, különös tekintettel a második ötéves tervidőszakban kitűzött mennyiségi és minőségi változások összefüggéseire.

Ajtai Miklós, az Országos Tervhivatal elnökhelyettese felszólalásában a beruházások hatékonyságának és a beruházási eszközök koncentrálásának néhány kérdéséről beszélt. Felhívta a figyelmet, hogy helyes volna megvitatni és mielőbb megoldani a gazdaságossági számítások elméleti megalapozását. Véleménye szerint az elméleti kérdések tisztázása céljából ki kellene dolgozni a népgazdaság egészének zárt, matematikailag kezelhető kvantitatív modelljét.

Hont János, a földművelésügyi miniszter helyettese felszólalásában azt

elemezte, hogyan lehet a bekövetkezett termelőszövetkezeti fejlődés alapján a mezőgazdasági termelést tervszerűbbé tenni.

Cukor György kandidátus, a Közgazdaságtudományi Intézet igazgatóhelyettese hozzászólásában a matematikai módszerek közgazdasági alkalmazásának problematikájával foglalkozott. Rámutatott, hogy a matematika közgazdasági alkalmazásának progresszív jelentősége van, mivel igen sok az olyan probléma, amelyekben a matematikai elemzés és számítások hasznosak lehetnek: például az újratermelés és mérlegek, beruházások optimális elosztása, fogyasztói kereslet vizsgálata stb.

Megállapította, hogy a matematika a közgazdaságtudományban csak segédeszköz. Elvileg is új összefüggéseket nem tár fel, a tervezésben szokásos módszereket általában kiegészíti és nem helyettesíti. A matematika közgazdasági alkalmazásától főként azt várhatjuk, hogy segít feltárni bonyolult és eddigi módszereinkkel nehezen kezelhető mennyiségi összefüggéseket, pontosabban tudjuk tervezni a népgazdasági arányokat, felmérni egyes intézkedések sokrétű gazdasági kihatásait. Vigyázni kell azonban arra, hogy a matematika közgazdasági alkalmazása ne váljék öncélú matematizálássá.

Délután elsőnek *Háy László*, a közgazdasági tudományok doktora, a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem rektora tartott korreferátumot „A szocialista országok gazdasági együttműködésének elvi kérdései” címmel. Vázolta azokat az alapvető különbségeket, melyek a szocialista és kapitalista világ gazdaság között fennállanak, rámutatott, hogy a tervszerű arányos fejlődés törvénye vonatkozik a szocialista országok gazdasági kapcsolataira, a szocialista világ gazdaság egészére is, s így az egyes országok terveinek összehangolása objektív követelmény. Ugyanakkor a szocialista világ gazdaság a fejlődés jelenlegi szakaszában szuverén szocialista országok együttműködése.

Háy elvtárs részletesebben kitért a nemzetközi munkamegosztás néhány elvi kérdésére. Vácsolva a szocialista nemzetközi munkamegosztás céljait, rámutatott, hogy e munkamegosztásnak a lehető legnagyobb munkamegtakarításra kell irányulnia, biztosítva a szocialista országok arányos fejlődését és a gazdasági fejlettségi színvonalban fennálló különbségek minél gyorsabb kiegyenlítését.

A megoldandó feladatokkal foglalkozva hangsúlyozta, hogy a távlati tervek kidolgozásával kapcsolatban meg kell állapodni egy sor módszertani kérdésben, mint a valutaátszámítás módja, a szocialista világpiac saját ár-bázisának kérdése stb.

Gönczöl György kandidátus, a Közgazdaságtudományi Intézet osztályvezetője hozzászólásában a gyorsütemű gazdaságfejlesztés egyik alapvetően fontos problémájával, a népgazdasági és a nemzetközi gazdasági egyensúly kölcsönhatásaival foglalkozott. E probléma magában foglalja egyrészt a fogyasztás és felhalmozás optimális arányának problémáját, másrészt a gazdaságfejlesztéssel növekvő importszükséglet és exportképesség problémáját. Rámutatott, hogy az importszükséglet és exportképesség egymáshoz való viszonya eltérő a szocialista iparosítás különböző fejlődési szakaszain. A távlati tervek multilaterális összehangolásának tehát azzal a komplex feladattal kell megbirkóznia, hogy egymáshoz illessze a gazdasági együttműködésben részt vevő országok különböző fejlődési ütemeit és népgazdasági struktúráváltozásait. A KGST Közgazdasági Állandó Bizottsága által kitűzött kutatási feladatok tulajdonképpen ennek a komplex problémának megoldását vannak hivatva előmozdítani.

Kiss Tibor, az Országos Tervhivatal főosztályvezetőhelyettese a szocialista országok fejlődésének kiegyenlítődésével foglalkozott. Rámutatott, hogy a fejlődési szint kiegyenlítődésén a lényeges különbségek kiegyenlítődését kell érteni, s az életszínvonal kiegyenlítődése gyorsabban megy végbe, mint a munka termelékenységéé. Felszólalásában a kiegyenlítődés folyamatát számos adattal illusztrálta.

Ausch Sándor kandidátus, a Közgazdaságtudományi Intézet munkatársa a társadalmi termék sakktáblamérlegének jelentőségével foglalkozott a KGST munkája szempontjából. Véleménye szerint igen előnyösen szolgálhatnák a KGST határozatainak jobb megalapozását a megfelelő bontásban országonként elkészített sakktáblamérlegek, mert lehetővé válna, hogy az egyes ajánlások hatásait a termelés és a külkereskedelem szempontjából egyszerűen vegyék figyelembe. Hangsúlyozta a sakktáblamérlegek fontosságát az országok közötti összehasonlító elemzés szempontjából is.

Horváth Lajos, a Közgazdaságtudományi Intézet osztályvezetője „A jövedelemelosztás egyes közgazdasági kérdései a termelőszövetkezetekben” címmel tartott korreferátumot. Megállapította, hogy termelőszövetkezeteink fejlődésének gyorsasága és zökkenőmentessége igen nagy mértékben függvénye a termelőszövetkezetekben alkalmazott jövedelemelosztás módjának. Olyan elosztási formákat kell alkalmazni, melyek ugyanakkor, amikor összhangban állnak a szocialista elosztás elvével, ösztönzik a tegnap még egyénileg gazdálkodó parasztokat a nagyüzemekben végzett szorgalmas, hatékony munkára.

A korreferátum behatóan elemezte a termelőszövetkezetek klasszikus jövedelemelosztási formája — a munkaegységrendszer — főbb jellemvonásait, valamint a jövedelemelosztás új formáit és módszereit.

Csákány István, a Közgazdaságtudományi Intézet munkatársa hozzászólásában a jövedelemelosztás és a munkaszervezés néhány összefüggését elemezte.

A vitában felszólalt több termelőszövetkezeti vezető is, így *Nagyvárad Mihály*, a zalaszentmihályi „Győz a szocializmus” tsz elnöke, *S. Hegedűs László*, a nagykőrösi „Petőfi” tsz főagronómusa, *Győrfi Károly*, a tetétleni „Kossuth” tsz elnöke és *Kovács Pál*, a tótkomlói „Haladás” tsz elnöke. Ismertették a szövetkezeteikben alkalmazott jövedelemelosztási módokat s többségükben határozottan az új jövedelemelosztási formák mellett szálltak síkra. Többen elismerően emlékeztek meg arról a munkáról, melyet a Közgazdaságtudományi Intézet mezőgazdasági osztályának dolgozói szövetkezeteikben az új jövedelemelosztási módszerek bevezetésével kapcsolatban kifejtettek.